

Onsdag 20 januari 2021

Pris mån-tors 40 kr, fre-sön 47 kr

SEDAN 1884

SVENSKA DAGBLADET

Tove Lifvendahl: Den snabbt krympande ersättningen innebär att barn med särskilda behov riskerar att stå utan alternativ.

■ Ledare | Sid 4

"Miljonprogram för rika" – SvD:s arkitekturskribent recenserar Norra tornen

■ Kultur | Sid 28–29

I stället för den stora publiken, som vanligtvis är på plats under presidentinstallationen, har man placerat ut nära 200 000 flaggor framför Kapitolium. Foto: Justin Lane/EPA/TT

→ Maktskiftet i USA | SvD.se

Malin Ekman: Upploppen har solkat en stolt historia av över två sekels fredliga maktbyten

■ Säkerhetsnivån är hög i Washington DC inför Joe Bidens installation i dag.

■ Grafik: Det händer i Washington DC i dag.
■ Nio punkter: Så vill Biden förändra USA.
■ Finansminister Yellen utfrågad av senaten.

Världen | Sid 8–14, Näringsliv | Sid 4–5

→ Makthavarna och coronarestriktionerna | SvD.se

Hultqvists resa: Ett möte på två veckor

Nu uttalar sig för första gången de finska värdarna om försvarsminister Peter Hultqvists (S) resa till Finland under nyår. Ett möte på 2,5 timmar var det som Hultqvist deltog i under sin två veckor långa resa, uppger Jukka

Juusti, kanslichef på det finska försvarsministeriet.

Hultqvists resa skedde efter att regeringen avrätt från icke nödvändiga resor utomlands.

■ Sverige | Sid 20

Wiesner (C) tar över efter Federley i EU

På torsdag tar Emma Wiesner över Fredrick Federleys portfölj i EU-parlamentet. Wiesner, som får sitt första politiska uppdrag, ser fram mot att engagera sig i energifrågan i Bryssel.

– Allt ligger på förhandlingsbordet de närmaste åren.

■ Sverige | Sid 21

Foto: Magnus H Neideman

FHM: "Försiktig nedgång" av viruset i Sverige

Julhelgerna verkar inte ha inneburit någon stor spridning av coronaviruset i Sverige. I stället syns en "försiktig nedgång", sa statsepidemiolog Anders Tegnell på tisdagen. Samtidigt betonar han att man ska vara försiktig med att dra tidiga slutsatser.

■ Sverige | Sid 22

KONTAKTA SvD ■ Vd, chefredaktör och ansvarig utgivare Anna Careborg ■ Politisk chefredaktör Tove Lifvendahl ■ Redaktionschefer och stf ansvariga utgivare Maria Rimpik och Martin Ahlquist ■ Växel 08-13 50 00
■ E-post fornamn.efternamn@svd.se ■ Postadress SvD, 105 17 Stockholm ■ Besöksadress Västra Järnvägsgatan 21, Stockholm ■ Ny prenumeration 08-618 02 20, SvD.se/prenumera ■ Prenumerations-
ärenden 08-618 02 20, SvD.se/kundservice ■ ANNONSERÄ Företag 08-13 50 00 annonsbokning@svd.se ■ Privatannonser 08-13 00 10 privatannonser@svd.se ■ Tryck V-TAB Göteborg och Södertälje © 2021

28. Svenska Dagbladet onsdag 20 januari 2021

KULTUR

Kulturchef Lisa Irenius lisa.irenius@svd.se, Biträdande kulturchef Anders Q Björkman anders.q.bjorkman@svd.se
 Kritikredaktör Anna Ångström scen@svd.se, Litteraturredaktör Madelaine Levy litteratur@svd.se
 Redaktör för kulturdebatt Elsa Westerstad kulturdebatt@svd.se, Konstredaktör Clemens Poellinger konst@svd.se
 Filmredaktör Elias Björkman film@svd.se, Skivredaktör Knut Brunnberg musik@svd.se

Miljonprogram för de rika – och ruin med potential

Är Stockholms högsta bostadshus redan en storslagen ruin över en tid då vi byggde för tätt och högt – eller kan de likt 1960-talets miljonprogram anpassas till framtidens behov? Joanna Zawieja, arkitekt och kritiker, recenserar Norra tornen.

Konst | Arkitektur
 Norra tornen
 HAGASTADEN, STOCKHOLM

Joanna Zawieja
 kultur@svd.se

Intill gränsen mellan Stockholm stad och Solna står en ny stadsport bestående av två högsta bostadshus. De två tornen, kallade Norra tornen, klättrar uppåt likt ett bygge av staplade klossar. Fasadernas utskjutande fönsterpartier och indragna terrasser bryter ner den monumentala skalan till en variation av mindre rumsligheter. Det ser ut som en balansakt. Formspråket och de prefabricerade fasadelementen för tankarna till 60-talets arkitektur, i synnerhet brutalismen med de råa betongytorna och den skulpturala geometrin. Med viss ironi refererar den ansvarige arkitekten Reinier de Graaf själv till tornen som "Plattenbau for the rich", ungefär miljonprogram för rika.

Förslaget att uppföra höga tvillingtorn på denna plats kom initialt från planarkitekten Alexander Wolodarski, som redan 2009 presenterade de första skisserna för två höghus på tomten. Detta förslag, Tors torn, blev mycket omdebatterat och förverkligades inte av ekonomiska skäl, så processen fick starta om. Norra tornen är ritade av nederländska arkitektkontoret OMA, på uppdrag av Oscar Properties. Med sina 125 respektive 110 meters höjd är de Stockholms högsta hus och kröner så också samtidens trend där höghusen allt oftare rymmer påkostade bostäder.

Det finns en symbolik i vem som förfogar över lufrummet. Att skåda ner och kasta skuggor är inte utan betydelse. Historiskt har höga hus speglat sin tids maktförhållanden, visioner och ekonomiska resurser. Om man blickar ut över Stockholms innerstad är det alltså kyrkorna och enstaka administrativa byggnader som Stadshuset och Skatte- skrapan som bryter av den jämnhöga stadssilhuetten. I vår tid är det som nämnt exklusiva bostäder som skjuter i höjden, till följd av urbanisering, stadens förtätning, en Turning Torso-effekt där höghusen förväntas sätta städer

De 320 lägenheterna har minst en terrass, och flertalet blickar ut över staden åt flera håll. Foto: Fotograf Asa Liffner AB

på kartan, 2010-talets långa högkonjunktur och expansiva penningpolitik, samt den förhärskande synen på bostaden som ett investeringsobjekt.

Exteriört är Norra tornen bland det mest precisa, och iögonfallande, som byggts i Stockholm på länge. Robusta strukturer vars mångfacetterade fasader skapar dynamik och rörelse. Den ribbade och varmt infärgade betongen med synlig ballast har en materialitet som påminner om att vår relation till staden är taktill, inte enbart visuell. Här finns en imponerande konsekvens i gestalt-

”
Framför allt är det de enorma vyerna och terrasserna som lyfter rummen.

ningens alla skalor – från ballastens taktilla mönster och de intrikata kubformerna, till de skulpturala riktmärken som tornen bildar på håll. Tyvärr möts inte fasadernas genomarbetade materialitet upp på insidan. Interiört är husen ritade av fastighetsbolagets arkitekter och svarar snarare på frågan vad målgruppen tros efterfråga i materialval och vitvaror, än på utsidans arkitektoniska ambitioner. Det är slätt, går i gråvitt och påminner om flertalet nybyggnationer i denna prisklass.

För att vara hus som ritats utifrån och in är planlösningarna rationella. Den bärande konstruktionen begränsar inte heller lägenheterna till de nuvarande lägenhetsindelningarna, utan formar ett ramverk som möjliggör framtida anpassningar. På det stora hela är de lägenheter som inrymts i strukturen väl fungerande, även om det finns en del inklämda lösningar och underligt små utrymmen. Framför allt är det de enorma vyerna och terrasserna som lyfter rummen. De sammanlagt 320 lägenheterna har alla minst en terrass, och flertalet blickar ut över staden åt flera håll. I varje fall när man kommer upp i höjd. På de nedre våningsplanen blickar omvärlden snarare in, men det kan ju finnas en tjsugning i det med.

Norra tornen är del av området Hagastadens första etapp, en ny stadsdel med en bekymmersam och häpnadsväckande hög exploatering. Områdets täta kvarter har lett till bostadshus med begränsade ljusintag, mörka innergårdar samt brist på grönytor och godtagbara förskolegårdar. Norra tornen sticker ut i området. Till skillnad från en del av Hagastadens andra nybyggen kommer Norra tornens fristående volymer och genomarbetade fasader tåla att åldras. Vilket åter får mig att fundera över husens historiska referenser.

När brutalismen först byggdes, för ett drygt halvs sekel sedan, var det med ambitionen att skapa bättre hem åt fler, inte minst mindre bemedlade, men också att

bygga storslagna publika rum. Det estetiska uttrycket har ofta kommit att nedvärderas, men flera av de mer ikoniska husen, som Londons Balfon Tower eller Barbican, har med åren blivit till exklusiva lägenheter. Så kanske var det bara en fråga om tid innan ett prestigeprojekt likt Norra tornen skulle uppföras i denna vanligen så ifrågasatta stil. Mot bakgrund av denna historiska (stil)omvandling försöker jag förställa mig Norra tornen om ytterligare ett halvt sekel. Hur kommer de att möta framtidens skiftande behov och ideologier?

Den täta staden, ett ideal i samtida svensk stadsbyggnad, blir allt oftare ifrågasatt. Ska vi kunna leva ihop i en klimatförändrad framtid krävs bland annat mer integrerad natur och fler gröna offentliga rum i staden. Detta för att stärka stadens motståndskraft (resiliens) mot de förändringar som kommer, för att minska resandet och främja vår hälsa. Det gångna årets pandemi och isolering har gjort detta smärtsamt tydligt. Som Annica Kvint skriver i DN den 6 januari har den verkligheten ännu inte kommit ikapp stadsbyggandets långsamma maskineri. Hög exploatering står fortfarande på agendan. Som del i att ställa om till ett mer hållbart samhälle måste också nybyggandet ses över. Det befintliga beståndet måste användas och anpassas i största möjliga utsträckning. Arkitekturen måste återbrukas.

Med en sådan morgondag i sikte framträder andra associationer och de staplade klossarna framstår plötsligt som en framtida ruin över samtidens täta stadsbyggande och maktförhållanden. En storslagen ruin som genom sin 60-talsinspirerade konstruktion och robusta karaktär ändå bär på potential till omvandling och anpassning. Inte helt olik miljonprogrammet.

Joanna Zawieja är arkitekt och kritiker.

Med sina 125 respektive 110 meters höjd är Norra tornen Stockholms högsta hus. Foto: Fotograf Asa Liffner AB

Krönika | Gustaf Rune Eriks

Per
Wästberg

Söders novellist såg rännstensens bråddjup

Jag vill gärna påminna om att för drygt hundra år sedan föddes en författare som få hittar tillbaka till. Gustaf Rune Eriks (1918–1999) är känd som Söders novellist, melankolisk där Per Anders Fogelström var saklig och sorgset elegisk där Stig Claesson (Slas) var gladlynt rebellisk. Hans proletära Södermalm har förvandlats till bostadsrätternas gentrifierade innerstad. När han 1969, fyra år efter sin sista samling, gav ut urvalsvolymen "Städer och skeenden" stannade han för det prosalyrisk och mindre lokalförankrade, det som minst påminner om hans enda roman, "Det blir bättre i vår", en realistisk arbetarskildring filmad av Allan Edwall.

Pojken växte upp på Södermannagatan 39 och Katarina Bangata 42 (där Nacka Skoglund föddes vid samma tid). Han läste Dostojevskijs "Brott och straff" i Sista Styverns trappor då han var elva. Efter folkskolan slipade han fruktknivar på Kylhammars nysilverfabrik i Sickla. I fem år var han konduktör, särskilt på 52:an upp till Östermalm. Ingen fast konduktör då: att röra sig på bussen var som en rytmisk dans för jazzälskaren. Vid ändhållplatserna slukade han världslitteraturen och på Kvarnen, före detta Grå kvarn, träffade han de blivande Söderförfattarna Olov Jonason, Harry Kullman, Gösta Pettersson. I hans senare tillvaro kunde man möta honom på antikvariatet, han var en outtröttlig bladdrare och vän med alla i den mest utsatta av branscher.

Hans människor går på yttersta trottoarkanten, rännstenen är bråddjup, de flyr kärleken men vandrar mot den, de saknar skyddsnet. Vemodet är starkare än någons efter "Den allvarsamma leken" men utan Hjalmar Söderbergs ironiska raljäns. Han tecknar viljeförflamning och främlingskap, lustans besvikelser och gemenskapens bedrägeri. Vi förflyttar oss från två renat på Ejdern vid Stadsgården till tre pilsner vid S:t Paulsgatan. "Det finns bara ett liv, och det kan man inte leva."

Stadens ljus, sommarnattens regn, den växlande molnigheten i ett äktenskap är återkommande poetiska stråk som för tanken till Eriks boktitlar: "Bortom orden", "Lyktorna", "Din ömhet är hunger". Som den tidningspojke han var återger han stadens gryningar som en berusning i blodet. Men snabbt är skymningen där, uret glimmar i Sofia, biograferna öppnar: Chicago, Pelikanen, Piccadilly, Mona, Cora...

Katarina församling förblir hans livskänslas mylla med dess "trötta ansikten upplysta av gatlyktornas bleka sken". Han minns hur hans generation trampade i grova gratis skor, flera kom på uppfostringsanstalt och i fängelse:

"Vi förkyldes oss vid tidiga bad, rökte kritpipa i Vita bergsparken, stal frukt i kolonimrådena. Vi gled in i puberteten. Det var den gryende ångestens tid. Några av oss fick jobb, många inte. En kväll på konditoriet började en av de mest hårdkokta bland oss plötsligt gråta."

I "Hemfärd, återkomst" bjuds en motbild: "Hans ungdom och dess stad skulle finnas kvar inom honom: som ett varmt gult lyktsken över barndomsgatornas snö, som en doft av syrener i skymningen... som ett rop i motvind efter någon man behöver, som en livslåga i blåst..."

Det är en rikt återhållsam prosa som får hans berättelser att verka autentiska snarare än fiktiva. Ändå stannar hans Stockholmsbilder sällan i det personhistoriska och topografiskt dokumentära. Han lyssnar till tomrummen i människors liv och fångar den mollstämda orgelton som söker sig upp ur ensamhetens djup.

Per Wästberg är författare och ledamot av Svenska Akademien. SvD.se/av/per-wastberg